

BEATA GROMADZKA ORCID: 0000-0001-7085-5096
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Anty-Jeźycjada? Jakie są najnowsze powieści dla dziewcząt i o dziewczętach na przykładzie *Fanfika* (2016) Natalii Osińskiej?

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie tendencji w najnowszej literaturze o dojrzewaniu z nurtu powieści dla dziewcząt na tle tradycji tej odmiany piśmiennictwa. Główny obszar zainteresowania stanowią powieści z przełomu XX i XXI wieku. Omówienie charakterystycznych linii rozwojowych tej formy gatunkowej jest tłem dla analizy powieści *Fanfik* Natalii Osińskiej z 2016 roku, która prowadzona jest z wykorzystaniem narzędzi poetyki afektywnej. W rezultacie dochodzi do zarysowania modelu lektury afektywnej właściwego dla praktyk czytelniczych oraz dla funkcji performatywnej literatury skierowanej do młodego odbiorcy. Autorki analizowanych powieści wychodząc od własnych afektów, przeżyć i spostrzeżeń ku podmiotowi, nastoletniemu odbiorcy, umożliwiają mu nie tylko lepsze zrozumienie świata i zachowania innych ludzi, ale przekazują pewne, akceptowane kulturowo, choć niełatwe w realizacji wzory postępowania. Zawarty w powieści nie zawsze przyjazny obraz świata i często budzące kontrowersje zachowania bohaterów są nieoczywistą i skłaniającą do namysłu propozycją aksjologiczną. Ważne miejsce w artykule zajmuje przedstawienie powieści „*Fanfik*” jako świadomego i ostantacyjnego nawiązania do tradycyjnych ujęć tematu dojrzewania w cyklu powieści Małgorzaty Musierowicz „*Jeźycjada*”.

Słowa kluczowe w języku polskim: Powieści dla dziewcząt, dojrzewanie, transgresja, lektura afektywna

Anti-Jeźycjada? What Are the Characteristics of Novels for Girls and About Girls – Based on the Example of *Fanfik* (2016) by Natalia Osińska?

Abstract: The aim of this article is to present trends in the latest literature about puberty of YA for girls against the background of the tradition of this literature genre. The main area of interest covers novels from the turn of the 20th and 21st centuries. The description of the characteristic development lines of this genre is the background for the analysis of novel *Fanfik* by Natalia Osińska from 2016. This novel is written using affective poetics toolbox. As a result the model of affective literature, specific reading practices and performative function of young adult is obtained. The authors of analyzed novel

start from their own affects, experiences and observations and reach to the subject, teenage audiences, enabling not only a better understanding of the world and other people, but also they convey various, culturally supported, though not easy to implement decision models. The world presented in the novel is not always a friendly one and often controversial. Characters' behaviour is not obvious but a thought-provoking axiological proposition. An important point of this article is presenting *Fanfik* as aconscious and ostentatious referencing to traditional presentation of puberty in cycle of the novels by Małgorzata Musierowicz "Jeżycjada".

Keywords: novels for girls, puberty, transgression, affective reading

Powieści dla dziewcząt stanowią podgatunek literatury młodzieżowej o skonkretyzowanym adresacie i określonej tematyce. Wyrastają z literatury popularnej i stamtąd czerpią podstawowe schematy fabularne, topikę i formy gatunkowe¹. W centrum uwagi znajduje się portret bohaterki w momencie dorastania i poszukiwania drogi życiowej. Na tej podstawie można zrekonstruować wzorzec kobiecości przekazywany młodym czytelniczkom dawniej i współcześnie. Spojrzenie na bohaterki dawnych powieści dla dziewcząt w pozwala uchwycić przemiany modelu i jego przewartościowania w konfrontacji ze współczesnymi powieściami tego nurtu.

Dzieje polskiej obyczajowej powieści dla dziewcząt sięgają XIX wieku, kiedy to za sprawą Klementyny z Tańskich Hoffmanowej nastąpiło wzbogacenie popularnego wtedy wśród młodych czytelniczek romansu sentymentalnego o elementy moralizatorskie i dydaktyczne. W *Pamiętce po dobrej matce...*² autorka stworzyła wzorzec młodej bohaterki – rozważnej, pobożnej i gospodarnej dziewczyny, która przygotowuje się do roli przyszłej żony i matki. Model powieści ukształtowany w I połowie XIX wieku i kilkakrotnie przez Hoffmanową powielany³ był popularny do końca wieku. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX wieku przekłady *Złotej Elżuni* Eugenii Marlitt (1868), *Małych*

¹ Zob. m.in. Kruszewska-Kudelska, A. 1972. *Polskie powieści dla dziewcząt po roku 1945*. Wrocław: Ossolineum; Brzuchowska, Z. 1998. *Współczesna powieść dla dziewcząt, czyli baśniowe dziedzictwo*. – Ludorowski, L. (red.). *W kręgu arcydzieł literatury młodzieżowej. Interpretacja-przekłady-adaptacje*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 317–329; Skotnicka, G. 2003. *Powieść dla dziewcząt*. – Tylicka, B. (red.), Leszczyński, G. (red.). *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, Wrocław: Ossolineum, 310–315; Wójcik-Dudek, M. 2008. *Czytająca dziewczyna. O przemianach współczesnej powieści dla dziewcząt*. – Heska-Kwaśniewicz, K. (red.). *Literatura dla dzieci i młodzieży (po 1980 roku)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 158–179.

² Hoffmanowa, K. 1883. *Pamiętka po dobrej matce, czyli Ostatnie jej rady dla córki*. Wrocław: U Wilhelma Bogumiła Korna, <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/9372/edition/8460/content?ref=desc> (10.05.2019).

³ Hoffmanowa, K. 1898. *Listy Elżbiety Rzeczyckiej, Dziennik Franciszki Krasieńskiej*, wydanie z roku 1898 ze wstępem Piotra Chmielowskiego. Kraków: Czytelnia Polska, <http://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=44196> (10.05.2019).

kobietek Louisy May Alcott (1877) zainicjowały w literaturze polskiej nurt powieści dla dziewcząt⁴ z prostopadłą, sympatyczną główną bohaterką obdarzoną „złotym sercem”, która dzięki rozumowi, pracowitości i samodzielności zdobywa sobie uznanie i miejsce w społeczeństwie zgodnie z emancypacyjnymi hasłami pozytywizmu.

Na początku XX wieku w obiegu czytelnicznym znalazły się cieszące się do dzisiaj popularnością powieści dla dziewcząt, między innymi, *Ania z Zielonego Wzgórza* Lucy M. Montgomery⁵, *Mała księżniczka* i *Tajemniczy ogród* Frances H. Burnett⁶. Szczególnie Montgomery urozmaiciła dotychczasowy wzorzec powieści, tworząc model bohaterki z ciekawą osobowością, niezależnej, obdarzonej poczuciem humoru, wrażliwością i bujną wyobraźnią.

Po zakończeniu I wojny światowej literatura dla młodych czytelników rozwijała się intensywnie, między innymi ze względu na fakt, że dużą wagę przywiązywano do krzewienia ideałów wychowawczych odrodzonej Rzeczypospolitej. Były to z reguły powieści ukazujące mocno wyidealizowane obrazy szkolnej rzeczywistości z wyeksponowanym przesłaniem wychowawczym: katolickim⁷ i patriotyczno-obywatelskim⁸. Na tym tle wyróżniają się powieści Kornela Makuszyńskiego⁹, który w swoich powieściach (*Panna z mokrą głową* (1932) *Awantura o Basię* (1936), *Szaleństwa panny Ewy* (1940) stworzył postać żywiołowej, pogodnej dziewczynki, zarażającej otoczenie optymizmem i z niczym niezmaconą pogodą ducha, bez wahania, niosącej pomoc wszystkim potrzebującym.

W XX wieku nastąpiło wyraźne przekształcenie modelu bohaterki powieści dla dziewcząt z wychowanej w arystokratycznej rodzinie dziedziczki, przez uczuciowe i egzaltowane dziewczę z dworu do zwyczajnej dziewczyny, żyjącej

⁴ Wielokrotnie wykorzystany w polskich powieściach, np. Zaleska, M. J. 1880. *Dwie siostry: Opowiadanie z życia młodych dziewcząt*. Warszawa: Gebethner i Wolff; Szymanowska, F. 1879. *Pamiętnik Laury*. Warszawa: Ferdynand Hösick; Urbanowska, Z. 1886. *Księżniczka*. Kraków: s.n.

⁵ Montgomery, L. M. 1911. *Ania z Zielonego Wzgórza*. Warszawa: M. Arct, pierwsze polskie tłumaczenie Rozalii Bernsteinowej pochodzi z 1908.

⁶ Burnett, F. B. 1914. *Mała księżniczka*. Warszawa: Gebethner i Wolff, pierwsze polskie tłumaczenie Jadwigi Włodarkiewiczowej pochodzi z 1913 roku i ukazało się pod tytułem *Co się stało na pensji*; Burnett, F. B. 1911. *Tajemniczy ogród: powieść dla dzieci*. Warszawa: Gebethner i Wolff, pierwsze polskie tłumaczenie Jadwiga Włodarkiewiczowa.

⁷ Paślowski, S. 1930. *Irusia (ciernistą drogą): opowieść dla młodzieży z czasów przedwojennych*. Warszawa: Wydaw. Domu Prasy Katolickiej.

⁸ Domańska, M. 1921. *Panienka z dworu: nowela z cyklu „Krwawe świąty” na tle zdarzenia prawdziwego z czasu walk pierwszych formacji polskich generała Dowbór-Muśnickiego*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha; Dunin-Kozicka, M. 1931–1933. *Ania z Lechickich Pól: Dzieciństwo, Młodość, Miłość*. Warszawa: Dom Książki Polskiej.

⁹ O literackich kreacjach bohaterek powieści Kornela Makuszyńskiego pisze Grzegorz Leszczyński – zob. Leszczyński, G. 2003a. „Małe kobiety” XX wieku. *Katastrofa dziewczęcości*. – G. Leszczyński. *Literatura i książka dziecięca. Słowo-obiegi-konteksty*. Warszawa: CEBiD, 145–158.

w nieraz trudnych warunkach ekonomicznych¹⁰, ale zdolnej do samodzielności i gotowej do pomocy innym. Powieściowe wydarzenia osadzone zostały w realnie zarysowanych środowiskach, a dziewczęta, często pochodzące z niższych warstw społecznych, musiały zmagać się z problemami dnia codziennego. Powstał nowy typ bohaterki, dzielnej dziewczyny, zdolnej do szlachetnych uczuć i gotowej do pomocy innym. Ich psychologiczne portrety zyskały na wiarygodności, a czytelniczki mogły dostrzec w losach dziewcząt swoje problemy¹¹. Należy zaznaczyć, że nie brakowało w owym czasie powieści schematycznych, sentymentalnych oraz naiwnych w prezentowanym obrazie świata. Portrety bohaterek obdarzonych wdziękiem, słodyczą, prostolinijnością i niewiarygodną dobrocią nierzadko raziły natrętnym dydaktyzmem i uproszczonym rysunkiem psychologicznym¹².

Po 1945 roku w powieściach dla dziewcząt zauważyć można ślady niedawnych doświadczeń wojennych oraz wpływ nowej rzeczywistości społeczno-politycznej. Ciągłe żywą pamięć o II wojnie światowej odnaleźć można w powieści Saturniny L. Wadeckiej *Historia prawie autentyczna* (1960) i Ewy Jackiewiczowej *Pokolenie Teresy* (1965). Od wcześniejszych modeli powieści dla dziewcząt często idealizujących świat bohaterek odróżnia je dążenie do autentyzmu oraz ograniczenie fikcji na rzecz form zbliżonych do reportażu. Konflikty i problemy kształtujące się rzeczywistości powojennej obecne są wyraźnie w powieściach Haliny Snopkiewicz¹³. Autorkę interesują problemy psychologiczne dorastających dziewcząt, pierwsze miłości, postawy wobec świata. W tle dostrzec można klimat polityczny lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Bohaterki dojrzewają, szukają swojej drogi, często sprzeciwiając się zakłamanemu i obłudnemu w swoim środowisku. Natężenie problematyki ideologicznej zgodnej z postulatami socrealizmu spowodowało jednak regres odmiany gatunkowej, a do rąk czytelniczek trafiały powieści ukazujące przede wszystkim awans społeczny bohaterek ze środowisk robotniczych i wiejskich.

Lata sześćdziesiąte przyniosły odnowienie powieści dla dziewcząt; Tematyka uległa rozszerzeniu o problemy społeczno-polityczne¹⁴, ale przede wszyst-

¹⁰ Boguszewska, H. 1934. *Czerwone węże*. Warszawa: Gebethner i Wolff; 1934. *Za zielonym wałem*. Warszawa: Bracia Drapczyńscy.

¹¹ Kann, M. 1938. *Jutro będzie słońce*. Warszawa: Gebethner i Wolff; Wasilewska, W. 1939. *Pokój na poddaszu*, Warszawa: „Nasza Księgarnia”.

¹² Buyno-Arctowa, M. 1919. *Kazia „Duża”*. Warszawa: M. Arct; 1920. *Słoneczko*. Warszawa: M. Arct; 1927. *Fifinka, czyli awantura arabska*. Warszawa: M. Arct; 1929. *Wieś szczęśliwa*. Warszawa: M. Arct; 1938. *Złota nić*. Warszawa: M. Arct; 1938. *Figa*. Warszawa: M. Arct.

¹³ Snopkiewicz, H. 1962. *Słoneczniki*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1964. *Paladyni*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1964. *Piękny statek*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

¹⁴ Problemy adaptacji w miejskim środowisku dziewcząt ze wsi ukazywały Irena Jurgielewiczowa i Lucyna Woźnicka. Jurgielewiczowa, I. 1971. *Ważne i nieważne*. Warszawa: „Nasza Księgarnia”; Woźnicka, L. 1968. *Jagoda w mieście*. Warszawa: „Nasza Księgarnia”; 1980. *Jagoda dojrzewa*. Warszawa: „Nasza Księgarnia”.

kim pojawiły się autentyczne sprawy dziewcząt: dojrzewanie biologiczne, pierwsze miłości, relacje z rodziną i rówieśnikami. Ukształtował się model bohaterki zbuntowanej, odrzucającej konwenanse, krytycznie spoglądającej na świat dorosłych. Pogłębieniu uległy motywacje bohaterek. Przykładem mogą być powieści popularnej pisarki dla młodzieży Krystyny Siesickiej¹⁵, w których autorka podejmuje tematy trudów i cierpień dojrzewania, konfliktów pokoleniowych, procesu kształtowania się tożsamości i osobowości.

Na przełomie wieku XX i XXI ukazało się wiele powieści z omawianego nurtu. Przyrost ilościowy wskazuje na popytność powieści o młodych bohaterkach ukazujących na drodze do dorosłości. W dużym uproszczeniu wyróżnić można wśród wielkiego bogactwa tytułów dwie linie rozwojowe: jedną zawierającą pogodną i optymistyczną w gruncie rzeczy obraz świata, w których mimo przeżywanych problemów, konfliktów i niepowodzeń bohaterki wkraczają na właściwą drogę, znajdują oparcie w rodzinie i przyjaciółach; drugą stanowią powieści ukazujące kryzys współczesnej rodziny, samotność bohaterek w obliczu obojętności dorosłych na ich problemy oraz konsekwencje źle podejmowanych decyzji (wczesna inicjacja seksualna, niechciane macierzyństwo, prostytutka)¹⁶.

Wśród literatury o dojrzewaniu przeznaczonej dla młodych czytelniczek niezależnie od kierunku, w jakim się rozwija gatunek, nadal istnieją lektury mityczne. Są to między innymi powieści Lucy Maud Montgomery o Ani z Zielonego Wzgórza oraz cykl Małgorzaty Musierowicz o rodzinie Borejków. Ukształtowany w nich obraz świata, doświadczenia i sposób przeżywania emocji przez nastoletnie bohaterki są punktem odniesienia, legendarnym wzorcem dla każdego, kto interesuje się, czy jako badacz, czy jako czytelnik, literaturą dla dziewcząt. Szczególnie „Jeżycjada”¹⁷ podsuwa odbiorcy model tradycyjnej, inteligenckiej rodziny, w której kolejne pokolenia dorastają, uczą się, zakochują, wychodzą za mąż i rodzą dzieci. Rodziny, w której panuje życzliwość, tole-

¹⁵ Np. powieści Krystyny Siesickiej: Siesicka, K. 1966. *Zapałka na zakręcie*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1966. *Jezioro osobliwości*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1967. *Czas Abrahama*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1968. *Beethoven i dżinsy*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza; 1969. *Fotoplastykon*. Warszawa: Wydawnictwo Harcerskie; 1970. *Ludzie jak wiatr*. Warszawa: Wydawnictwo Harcerskie; 1983. *Moja droga Aleksandro*. Warszawa: „Nasza Księgarnia”.

¹⁶ Zob. Leszczyński, G. 2003a.

¹⁷ *Jeżycjada* stała się tematem wielu analiz i opracowań, do najważniejszych należą: Biedrzycki, K. 1999. *Małgorzata Musierowicz i Borejkowie*. Kraków: Universitas; Moczunder, H. 2000. *Humor i komizm językowy w powieściach Małgorzaty Musierowicz*. Warszawa: „Elipsa”; Frycie, S. 2002. *Małgorzata Musierowicz*. Warszawa: WSP TWT; Gomółka, A. 2004. *Saga rodu Borejków*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego oraz w licznych artykułach: Leszczyński, G. 2003b. *Powieść dla młodzieży u schyłku tysiąclecia. Kompleks mentora – G. Leszczyński. Literatura i książka dziecięca. Słowo – Obiegi – Konteksty*. Warszawa: CEBiD, 117–130; Musierowicz Małgorzata. *Bibliografia podmiotowo-przedmiotowa w wyborze*: <http://pedagogiczna.edu.pl/wp-content/uploads/2018/10/Musierowicz-Malgorzata.pdf> (11.05.2019).

rancja oraz uczciwość, gdzie pieniądze nie są najważniejsze, bowiem ceni się przede wszystkim wykształcenie.

Ten model lektury terapeutycznej, łagodzącej bóle dorastania zostaje przełamany współcześnie przez powieści, które coraz silniej wkraczają w sferę tabu, traktując o inicjacji seksualnej, wczesnym macierzyństwie, homoseksualizmie, przemocy domowej, patologiach w rodzinie, chorobach, niepełnosprawności, śmierci¹⁸.

Nasycanie literackich światów obrazami przemocy i cierpienia ma swoje wychowawcze i psychologiczne konsekwencje. Dziecko wkracza w świat lektury za pośrednictwem dorosłego, który tłumaczy nierozumiane i oswaja lęki. Nastolatek czyta sam i samodzielnie musi uporać się z wywołanymi przez lekturę stanami i uczuciami. Młody odbiorca zwykle poszukuje książek, które pozwolą mu na nawiązanie emocjonalnych relacji z bohaterami. I to afekty oraz emocje bohaterów, autentyzm przeżyć i prawdopodobna motywacja psychologiczna są dla niego ważniejsze niż realizm zdarzeń¹⁹. Mechanizm wpływu stanów emocjonalnych literackich postaci na młodych odbiorców jest fenomenem jeszcze niewystarczająco zbadanym, ale zaobserwować go można między innymi w Internecie, gdzie na forach i portalach społecznościowych młodzi czytelnicy dzielą się świadectwami odbioru: „Czytałam, [powieść] urzekła mnie. Porusza moim zdaniem ważny a zarazem wzruszający temat więc jak najbardziej jestem na tak. Kilka razy płakałam, ale dość często mi się to zdarza podczas czytania” (17.11.2015) lub „Nie płakałam czytając tą książkę, ale w pewnych momentach naprawdę łapie za serce. Najbardziej podoba mi się koniec – taki niespodziewany” (18.12.2015)²⁰. Takie i podobne wypowiedzi od których roi się w Sieci dowodzą, że młody czytelnik czy czytelniczka, przeżywając afekty literackiego bohatera, doznając emocji związanych z fabułą, jednocześnie uczy się rozpoznawać, porządkować i opanowywać swoje uczucia.

Wymienione powody niezmiennie czynią z literatury dla dziewcząt o dojrzewaniu ważną płaszczyznę do rozwijania samoświadomości czytającego podmiotu i kształtowania jego postawy społecznej. Proza dla dorastających czytelników jest rodzajem areny, gdzie toczy się swoista *gra afektów*²¹. Autor wychodzi od własnych afektów, przeżyć i spostrzeżeń ku podmiotowi, nastoletniemu odbiorcy, by umożliwić mu nie tylko lepsze zrozumienie świata i zachowania innych ludzi, ale przekazać pewne, akceptowane kulturowo, wzory

¹⁸ Np. Małgorzata Budzyńska, *Ala ma kota*, Marta Fox, *Coraz mniej milczenia*, Anna Onichimowska, *Samotna wyspa i storczyk*, Ewa Ostrowska, *Długa lekcja, Dokąd wracają latawce*, Ewa Przybylska, *Dolina klonowego liścia*, *Dzieci kolibra*, *Most nad Missisipi*.

¹⁹ Co tłumaczy niezwykłą popularność literatury *fantasy*.

²⁰ Cytaty pochodzą z forum www.harry_potter.net.pl i dotyczą powieści Johna Greena *Gwiazd naszych win* (04.09.2016).

²¹ Zob. na ten temat: Czapliński, P. 2015. *Poetyka afektywna i powieść o rodzinie* – Nycz, R. (red.), Łebkowska, A. (red.), Dauksza, A. (red.), *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*. Warszawa: IBL, 347–372.

postępowania. Niezależnie od wybranej strategii narracyjnej i widocznej tendencji do redukcji wszechwiedzy dorosłego na rzecz ucieczki w niedojrzałość, niewiedzę młodzieżowego narratora – uczestnika zdarzeń²² zawarty w powieści obraz świata jest propozycją aksjologiczną kierowaną ze świata dorosłych do świata niedorosłego odbiorcy.

Liczne polskie powieści dla młodego czytelnika, powstałe na przełomie XX i XXI, wieku odzwierciedlają przemiany, jakie zaszły w strukturze społecznej rodziny po 1989 roku. Odejście od opiekuńczego państwa i przejście do modelu liberalnego, rozwój cywilizacyjny i wpływy postindustrialne doprowadziły do dezintegracji rodziny wielopokoleniowej. Jej miejsce zajęła rodzina nuklearna złożona z dwóch pokoleń i układów pozarodzinnych w postaci znajomych. Wzory rodzinności, przemiany i kryzysy zachodzące w rodzinie są nieodłącznym tłem powieściowych wydarzeń, stanowią punkt odniesienia i są najważniejszym egzystencjalnym i kulturowym doświadczeniem bohaterów w wieku dojrzewania. I nie zawsze jest to doświadczenie pozytywne, we współczesnych powieściach dominują obrazy rodzinnych traum oraz cierpień zadawanych często przez najbliższych.

Rozmaicie obecne i różnie artykułowane rodzinne problemy obecne są w wielu powieściach, które podają w kolejności pojawiania się na rynku wydawniczym. Są to²³: Krystyna Boglar, *Zobaczysz, że pewnego dnia* (1996); Marta Fox, *Magda.doc* (1996); Marta Fox, *Paulina.doc* (1997); Ewa Nowacka, *Małe kochanie, wielka miłość* (1997); Kinga Dunin, *Tabu* (1998); Beata Ostrowicka, *Świat do góry nogami* (2002); Anna Onichimowska, *Hera moja miłość* (2003); Dorota Terakowska, *Ono* (2003); Beata Ostrowicka, *Zła dziewczyna* (2005); Ewa Ostrowska, *Co słyhać za tymi drzwiami* (2008); Barbara Ciwoniuk, *Własny pokój* (2011) i *Ten gruby* (2014). Bohaterami przywołanych powieści są w większości dziewczęta (bohaterami trzech powieści są chłopcy (*Hera, moja miłość; Własny pokój i Ten gruby*). Węzłem dramatycznym jest burzliwy moment dojrzewania, który potęguje doznawane lub wyimaginowane urazy oraz skłania bohaterów do podejmowania ryzykownych decyzji i dokonywania nie zawsze słusnych wyborów, co w ostateczności prowadzi do eskalacji konfliktów oraz kompromituje rodzinę i szkołę jako instytucje wspomagające i wspierające rozwój wychowujących i uczących się w nich dzieci.

²² Zob. na ten temat: Leszczyński, G. 2003b.

²³ Boglar, M. 1966. *Zobaczysz że pewnego dnia*. Wrocław: Siedmioróg; Fox, M. 1996. *Magda.doc*. Wrocław: Siedmioróg; Fox, M. 1997. *Paulina.doc*. Wrocław: Siedmioróg; Nowacka, E. 2009. *Małe kochanie, wielka miłość*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza FOKA, (I wyd. 1997); Dunin, K. 1998. *Tabu*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.; Ostrowicka, B. 2002. *Świat do góry nogami*. Wrocław: Ossolineum; Onichimowska, A. 2007. *Hera moja miłość*. Warszawa: Świat Książki, (I wyd. 2003); Terakowska, D. 2003. *Ono*. Kraków: Wydawnictwo Literackie; Ostrowicka, B. 2005. *Zła dziewczyna*. Wrocław: Ossolineum; Ostrowska, E. 2008. *Co słyhać za tymi drzwiami*. Warszawa: Ludowa Agencja Wydawnicza; Ciwoniuk, B. 2011. *Własny pokój*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”; Ciwoniuk, B. 2014. *Ten gruby*. Łódź, Wydawnictwo Literatura.

Jak na tym tle sytuuje się powieść Natalii Osińskiej? To nie jest „Ania z Zielonego Wzgórza” i „Anty-Jeżycjada” tak powitano pojawienie się na rynku wydawniczym opublikowanej w Wydawnictwie Krytyki Politycznej powieści „Fanfik” Natalii Osińskiej (2016)²⁴. Głosy zaczerpnięte z recenzji zachęcających do lektury wskazują głównie na subwersywny charakter powieści młodej autorki. Jak jest w rzeczywistości? Czy narodził się nowy nurt w literaturze o dojrzewaniu, którego powstania domagała się Kinga Dunin²⁵ w znanej krytyce powieści Małgorzaty Musierowicz, zarzucającej sadze o Borejках odejście od rzeczywistości i brak realnych konfliktów? Czy przeciwnie, mamy do czynienia z powielaniem ustalonych już wzorców?

Warto przyjrzeć się bliżej powieści Natalii Osińskiej, by pokazać z jednej strony nowe tendencje, a z drugiej prześledzić obecność tradycyjnych tematów i struktur fabularnych, których przykładem będzie cykl powieści Małgorzaty Musierowicz.

Energiczne i otwarte na świat nastolatki, znane z „Jeżycjady”, które radzą sobie ze swoimi kłopotami samodzielnie, przy pomocy przyjaciół czy rodziny, zastąpiła apatyczna i bezwolna bohaterka. Skupiona na sobie i własnych doznaniach, wyraźnie nie radzi sobie z problemami i relacjami międzyludzkimi. Trudno określić, co czuje, bo ona sama nie uświadamia sobie zbyt jasno własnych emocji. Doświadcza rozmaitych afektów, ale nie podejmuje prób ich zrozumienia:

Co rano wchodziła do szkoły i owijała się w mentalny kokon obojętności, żeby jakoś znieść nudę i monotonię [...] („F” s. 56).

Trzeba przyznać, że Tosia rzadko kiedy demonstrowała jawny sprzeciw – najczęściej było jej wszystko jedno [...] („F” s. 32).

Świat organizował się wokół niej, a ona pozwalała się nieść – i teraz też czuła się jak rozbitek niesiony prądem, coraz dalej od brzegu (Osińska 2016: 57).

Bohaterka *Fanfika* Natalii Osińskiej, Tosia, uczennica drugiej klasy liceum zdaje się ulegać zdarzeniom, sprawia wrażenie zawsze nieobecnej, nie zwraca uwagi na otoczenie, najbliższych i rówieśników: „Trzeba przyznać, że Tosia rzadko kiedy demonstrowała jawny sprzeciw – [...]. Znacznie lepiej było pozwolić myślom ulecieć, niczego nie słyszeć, utonąć we własnym wewnętrznym świecie” („F” s. 32). Dziewczyna wydaje się niezdolna do jakiegokolwiek ekspresji. W początkowych partiach powieści bohaterka pozwala sobą kierować bez sprzeciwu i jeśli kiedykolwiek pojawiają się jakieś popędy w jej podświadomości, szybko ulegają stłumieniu:

Wzburzona Tosia poszła dalej prosto, starając się nie zwracać na siebie uwagi. Rozpierał ją coraz większy gniew. Miała wrażenie, że lada moment jak małe tornado zacznie pustoszyć przestrzeń wokół siebie. Niedobrze. Niedobrze. Nie wolno się tak złościć (Osińska 2016: 60).

²⁴ Osińska, N. 2016. *Fanfik*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej. Wszystkie cytaty pochodzą z podanego wydania.

²⁵ Dunin, K. 1993. W dolinie Borejów. – *Ex Libris*, 41 [dod. do „Życia Warszawy”].

Bohaterka znajduje się w pułapce własnych emocji, odczuwa silne afekty, ale za wszelką cenę dąży do ich stłumienia, nim staną się wyraźnym emocjonalnym doznaniem. W rezultacie ma się wrażenie zatrzaśniętej osobowości, do której nie ma dostępu nikt, nawet sama Tosia. Otępienie wzmagają leki, które zażywa po przebytym załamaniu nerwowym, przekraczając zresztą przepisane przez lekarza dawki. Bohaterka jest wrażliwa i niezwykle podatna na zranienie. Obsesyjnie analizuje swoje zachowanie:

Na jednej sesji terapeuta powiedział jej, że wahania nastroju i chandra są typowe dla okresu dojrzewania, ale jakoś nie potrafiła mu uwierzyć – jej koleżanki też dojrzewały, ale z pewnością żadna z nich nie odczuwała tych nagłych skoków agresji i uczucia wstrętu, jakby cały świat był obrzydliwym, włochatym pająkiem. Poza tym Tosia nie miała poczucia, że dojrzewa, wręcz przeciwnie – wydawało jej się, że z każdym dniem robi się coraz bardziej infantylna i niepozbierana (Osińska 2016: 65).

Tosia odczuwa wstyd i wstręt wobec siebie, zarówno wobec ciała, jak i jaźni. Ten przedintencjonalny wstyd jest przyczyną wycofania i zamknięcia się dziewczyny. Przenikający ją wstyd, wstręt i poczucie bezsilności doprowadzają bohaterkę prawie do granicy wytrzymałości. Nagle, destruktywne do tej pory emocje ujawniają swój performatywny aspekt i pod ich wpływem Tosia zmienia się. Apatyczna i otumaniona lekami dziewczyna w chwili olśnienia dostrzega w sobie chłopca. Scena, w której Tosia przebrana w rzeczy kolegi przegląda się w lustrze i rozpoznaje swoje odbicie jako utraconą część siebie, nie sobowtóra, ale prawdziwe ja, osobowość scaloną i pewną swojej tożsamości, to punkt zwrotny powieści:

Nagle wszystko było na swoim miejscu. Nagle wszystko było takie, jak być powinno. Uczucie wewnętrznego rozbicia, które towarzyszyło jej zawsze, zniknęło. I dopiero gdy zniknęło, zdała sobie sprawę, jak potwornie ciążyło jej przez ten cały czas. Dotknęła lustra. Było takie zimne (Osińska 2016: 92).

Przywołana scena jest jednocześnie ramą dla pierwszych scen powieści, kiedy Tosia rozpoczęła nowy rok szkolny w dotychczasowym wcieleniu:

Nad umywalkami przez całą szerokość ściany ciągnęło się duże lustro. Tosia umyła rozdygotane ręce i przepłukała usta, unikając wzrokiem swojego odbicia. Był to nawyk, nad którym się już nawet nie zastanawiała. Nie lubiła patrzeć na siebie i już. Ale kiedy otrzepywała ręce z wody, jej wzrok podążył odruchowo za rozbryzgującymi się na lustrze kroplami i choć nie chciała, spojrzała sobie prosto w twarz [...] to, co zdążyła zobaczyć, pozostało jej przed oczami jak błady slajd. Całkiem ładna dziewczyna [...] bardzo dobrze zrobiona dziewczyna, profesjonalnie umalowana [...] Duże niebieskie oczy pod wyregulowanymi brwiami. Wokół fale jasnych włosów, przedzielone pośrodku i spływające na policzki. I nie zapominajmy o tej wykwintnej białej kreacji, przylegającej od góry, sutej u dołu, nie pominąć wypielęgnowanych paznokci, pończoch i lśniących pantofelków (Osińska 2016: 10).

Bohaterka rozpoczyna eksperyment z własną tożsamością płciową, jej przemiana wywołuje poruszenie w domu, niepokój ojca i przerażenie ciotki. Tosia wprawia w konsternację koleżanki i kolegów, każąc nazywać się Tośkiem i porzucając dotychczasowy styl ubierania się na rzecz znoszonych spodni i wytartych bluz. Przemiana wyzwala w apatycznej dotąd dziewczynie niespotykaną aktywność i ujawnia głęboko skrywane cechy i temperament. Następuje coś w rodzaju przebudzenia uśpionej osobowości, czego dowodem jest otwarta konfrontacja z przyjaciółkami, wspieranie przyjaciela w kłopotach, udział w szkolnym kabarecie, a w domu nawiązanie zerwanych po śmierci matki relacji z ojcem i zawarcie z nim sojuszu przeciw apodyktycznej ciotce.

W powieści Osińskiej na pierwszym planie znajduje się para bohaterów, która poznaje się w początkowych scenach: Tosia i Leon. Chłopak rozpoczyna naukę w poznańskim liceum po wyprowadzce z rodzinnego domu w rezultacie konfliktu z rodzicami. Awantura dotyczyła ich reakcji na temat pogłoszek o homoseksualnych skłonności Leona. Tosia/Tosiek i Leon uzupełniają się wzajemnie i wspierają. Leon jest otwarty, pogodny i przyjazny, łatwo nawiązuje kontakty, czym równoważy wycofanie Tosi. Akcja powieści zaczyna się we wrześniu, a kończy przed świątami Bożego Narodzenia wyznaniem miłości między Tosią? Tośkiem? i Leonem:

Myślałem, że mnie lubią. A prawda jest taka, że nikt mnie nigdy nie polubi, przenigdy.

– Ja cię lubię – wypowiedział się szybko Leon, kiedy Tosiek zamilkł dla nabrania oddechu.

– Wiesz o co mi chodzi – prychnął Tosiek, rozdrażniony ponad wszelką miarę.

– O ro-man-tycz-ne lubienie.

Ironia w jego głosie mogłaby skuć lodem ocean.

– Tak chodzi mi właśnie o to – brnął Leon ostrożnym tonem człowieka, który właśnie zdał sobie sprawę z tego, że zatrasnął się w klatce z rozwścieczonym tygrysem.

Tosiek zerwał się na równe nogi.

[...]

– Chryste – wychrypiał Tosiek. – To ...to jest straszne!

– Tak?

– Jak... jak ja to tacie powiem? Dopiero się do mnie przyzwyczaił! – wyjęczał Tosiek, otumaniony koktajlem hormonów – A ciocia? Będzie załamana! Jak ja mam im to powiedzieć!

– Ale co? – dopytywał się Leon, wpatrując się w Tośka jak w tęczę.

– Że wcale mi się nie podobają dziewczyny! – zawył Tosiek, rwąc sobie włosy z głowy. – końcu i tak się dowiedzą!

– Ach – westchnął z ulgą Leon. – Coś wymyślimy. Przechodzimy przez to razem, pamiętasz? (Osińska 2016: 112)

Niewątpliwie humorystyczna scena rozładowuje napięcie towarzyszące przemianie i próbom sprostania nowym wyzwaniom przez bohaterkę. Początkowo mroczna i przygnębiająca atmosfera domowego chłodu i szkolnej opresji

ustępuje na rzecz może nie idylli, ale złagodzenia konfliktów. Nawet efektowna i dramatyczna scena, kiedy bohaterka staje na gzymsie okna, by wydostać się z mieszkania na urodziny koleżanki, ma pewien posmak absurdu z powodu przypisywania bohaterce próby samobójczej przez ojca i Leona.

On beczy – pomyślał Tosiek i spojrzał w dół. Och. Wysoko. Nagle dotarło do niego, że Leon i tata przypisują mu całkiem fałszywe pobudki. Co za bzdura, przecież nie zrobiłby tego, nie Tośkowi. Nie był aż takim tchórzem. Nawet mu to do głowy nie przyszło. Aż do teraz (Osińska 2016: 177).

Powieść Osińskiej to ciekawie poprowadzona narracja o nowych aspektach dojrzewania – tożsamości granicznej. Kim jestem? Kim jestem Ja? To z perspektywy rozwoju podstawowe pytanie o granice tożsamości, ale także pytanie o możliwość ich przekraczania w akcie transgresji. Bohaterowie *Fanfika* dorastając, gwałtownie poszukują granic podmiotowości i równie ryzykownie je przekraczają. Czynią to w akcie autotransgresyjnego samopoznania własnego „ja”.

To taka ... zabawa – powiedziała z uporem. – Sprawdzam, na ile mogę być Tośkiem, bo tylko wtedy, kiedy nim jestem, jest mi dobrze. To tylko chwilowe. Kiedyś na pewno znajdzie się lepszy sposób. Na razie go nie znam (Osińska 2016: 129).

Dążenie do potwierdzenia siebie odbywa się bez liczenia się z innymi, w psychologii nazywa się to motywacją hubrystyczną (od greckiego *hybris*), jest to postawa nasycona egoizmem, prowadzi zarówno do konstruktywnych jak i destruktywnych działań.

Kulturową inspirację dla kreacji Tosi/Tośka/Daniela stanowi koncepcja Androgyne: dwoistej istoty, o której pisał w *Uczcie* Platon, a Arystofanes dowodził: „dawniej natura nasza nie była taka, jak teraz, lecz inna... Obojnakowa płeć istniała wtedy, a imię jej i postać złożone były z obu pierwiastków: męskiego i żeńskiego... Strasznie to były silne istoty i okropnie wolnomysłne...”²⁶.

Postać Androgyne pojawia się zresztą kilkakrotnie w powieści. Bohaterka:

[...] szukała dalej, napędzana gorączkowym pragnieniem zrozumienia swojej sytuacji. Zafascynowały ją profile androgynicznych modeli na Instagramie, ni to kobiet, ni to mężczyzn, nierealnie pięknych, jak z innego świata. Przeglądała ich zdjęcia z radosnym zdumieniem, jakby po latach tułaczki po obcej planecie odnalazła wreszcie ślady istnienia własnego gatunku (Osińska 2016: 110).

Przez powieść przewija się motyw *Wicked. Życie i czasy Złej Czarownicy z Zachodu* Gregory Maguire’a z 1995 roku. Powieść jest tzw. retellingiem *Czarnoksiężnika ze Szmaragdowego Grodu* Franka L. Bauma. Wśród bohaterów opowiedzianej na nowo, a właściwie z innej perspektywy, znanej opowieści

²⁶ Platon, *O Erosie*. – <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/platon-uczta.html> (11.05.2019).

o Dorotce w krainie Oz, jest Fiyero, tragiczny młody książę o dziewczęcej urodzie. Tosia jest również wielbicielek musicali, w tym musicalu stworzonego na podstawie książki Maguire'a. Namiętnie pisze fanfiki rozwijające epizody i wątki tetralogii, w tym opowieści o Fiyero.

Eksperymenty bohaterów z własną osobowością mają za tło tradycyjne środowiska: rodzinę i szkołę. Obrazy szkolnego życia nie odbiegają od klasycznych ujęć znanych z literatury o dorastaniu. Tosia niechętnie chodzi do szkoły, w której funkcjonuje na uboczu, kupując przychylną koleżanek kosmetykami od ciotki, właścicielki salonu kosmetycznego.

Tosia wystartowała w nowej szkole z pozycji gwiazdy. Rok temu pierwszego września ciocia Idalia przeszła samą siebie, wyprawiając ją do szkoły jak księżniczkę. Jej rówieśnice wciąż jeszcze uczyły się eksperymentować z makijażem – Tosia od pierwszego dnia oszałamiała wypracowaną urodą i toaletami jak z innej epoki. Nic dziwnego, że formujący się wir społecznych zależności wyniósł ją na szczyt jak Dorotkę z Oz (Osińska 2016: 39).

Nauczyciele sportretowani są stereotypowo i mało przychylnie jako odezwani od rzeczywistości, skupieni na realizacji programu urzędniczy, w najlepszym wypadku nudziarze, a w najgorszym głupcy.

Ciekawie natomiast zarysowane zostało w powieści środowisko domowe. Tosia straciła w dzieciństwie matkę, jej śmierć odcisnęła piętno na życiu psychicznym dziewczynki, która dorasta, chodząc na sesje psychoterapeutyczne i zażywając leki uspokajające. Wychowuje ją ciotka Idalia, która wprowadza do domu szwagra rodzaj cichego terroru porządku i celebrowanych posiłków. Ojciec Tosi, właściciel firmy budowlanej, zajęty pracą, nie wtrąca się w wychowanie córki. Jednak zachowanie Tosi wywołuje w nim niepokój i wstrząs:

Zamiast Tosi w jej pokoju spało teraz Coś. To Coś było zaskakująco wybujałe i silne, panoszyło się w domu już od jakiegoś czasu, a on ignorował symptomy, uciekał do pracy, przeczekiwał. Coś wytworzyło sobie własną osobowość, zwyczaje i zachcianki. Było mu obce, nic o nim nie wiedział. Krótko mówiąc, miał pod swoim dachem obcego, nieobliczalnego człowieka. Jakaś brutalna, najbardziej pierwotna warstwa natury Marcina jeżyła się przeciw obcemu pierwiastkowi w jego własnej rodzinie (Osińska 2016: 185).

Transgresyjne zachowania córki stanowią rodzaj katalizatora dla rodzinnych układów. Marcin nie oponuje przeciw jej eksperymentom, zaczyna poznawać własne dziecko i choć nie wszystko rozumie, instynktownie daje Tosi oparcie i formuje wraz z nią wspólny front przeciwko ciotce. Ład powraca na nowych warunkach, ponieważ Tosia też dostrzegła w ojcu człowieka, który może nie zawsze wie, co zrobić, ale na którego można liczyć. Zapatrzona w siebie dziewczyna powoli odbudowuje więź z Marcinem i zaczyna darzyć go zaufaniem. Ciotka akceptuje nowy układ sił w domu i otacza troską Marcina, Tosię/Tośkę/Daniela i Leona nakłaniając tego ostatniego do pogodzenia się

z rodzicami. Wie i rozumie więcej niż wydawało się młodej bohaterce. To Idalia wygłasza w zakończeniu powieści zdanie: „Chodzą, afiszują się, żadnej elementarnej przyzwoitości. [...] Wszystko po to, żeby zwrócić na siebie uwagę. Jak dzieci, jak dzieci” (Osińska 2016: 373).

Na pozór „Fanfik” należy do nurtu powieści dla dziewcząt o dojrzewaniu, ukazujących niepokoję dorastania bez poczucia bezpieczeństwa, w rodzinie, w której brak porozumienia i zrozumienia. Czytelnik jednak dostrzeże bez trudu wiele podobieństw powieści Osińskiej do *Jeżycjady*. Wydarzenia obu powieści rozgrywają się w Poznaniu, choćby scena, w której bohaterowie odbywają ważną dla siebie rozmowę, kiedy uświadamiają sobie wzajemne uczucie, dzieje się w kawiarni nieopodal kamienicy Borejkwów.

Osińska ostentacyjnie kontrapunktuje najbardziej kojarzone z cyklem Musierowicz rozwiązania powieściowe. Bohaterowie mieszkają na osiedlu, w blokach:

Wysiedli z autobusu i Tosia, nie odzywając się ani słowem, poprowadziła swojego nowego znajomego w głąb osiedla, między pudełkowate bloki rozsiane na znacznej przestrzeni, poprzedzielanej pasami zieleni i placów zabaw (Osińska 2016: 20).

Punktem stałym na rodzinnej mapie Borejkwów jest kamienica na Jeżycach. Secesyjny budynek urasta do mitycznego symbolu zadowolenia i tradycji²⁷, a zaniedbane osiedla z wielkiej płyty opisywane są jako odczłowieczone, nieprzyjazne przestrzenie:

Pani Sznytek nie spowodowała żadnej kolizji i bezpiecznie dowiozła Hildegardę na wskazane przez nią osiedle podstarzałych bloków. Tu milcząca uczennica nadal pokazywała drogę swej niepewnej wychowawczyni: asfaltowe ścieżki, brzoźki, piaskownice, psy, zrudziałe trawniczki i przepełnione śmietniki i oblaże z farby drzwi wiodące do kolejnych identycznych wejść w identycznych budynkach (Musierowicz 2005: 43).

Wszyscy czytelnicy *Jeżycjady* znają mieszkanie w kamienicy przy ulicy Rosevelta, którego centrum jest kuchnia, gdzie toczą się najważniejsze zdarzenia. Kuchnia to miejsce rodzinnych spotkań i zwierzeń, tu zawierane są sojusze, rozstrzyga się nieporozumienia i łagodzi konflikty:

Ale zawsze po wejściu z klatki schodowej pierwsze kroki kierowała Gabriela – jak zresztą każdy inny członek rodziny albo i gość – do wielkiej kuchni, mieszczącej się po prawej stronie w głębi, na końcu długiego korytarza. Teraz też tam poszła przez ten korytarz, pełen dźwięcznych ech, dziwnie pusty obecnie i zastawiony jakimiś paczkami. W kuchni zawsze ktoś był. To w tym właśnie pomieszczeniu, zdecydowanie, znajdowało się centrum życia rodziny Borejkwów i jej nieformalny salon (Musierowicz 2014: 169).

²⁷ Choć Borejkwowie przeprowadzili się tam z bloku. Musierowicz, M. 1981. *Kwiat kalafiora*. Łódź: Akapit.

W każdym prawie tomie *Jeżycjady* kluczowe dla akcji wydarzenia toczą się w kuchni, w miejscu, gdzie najpełniej realizuje się ludzka potrzeba zadomowienia, tu zaspokajane są wszystkie oczekiwania i wymagania bohaterów. Legendarne i terapeutyczne spotkania przy rodzinnym stole w jeżyckiej kamienicy mają swój karykaturalny odpowiednik w postaci krótkich zderzeń w ciasnej blokowej kuchni w *Fanfiku*. Domownicy przychodzą do kuchni, żeby przygotować coś do zjedzenia, najczęściej mrożonki. Z reguły mijają się i unikają spotkania, prawie nie rozmawiają, rzucając w przelocie informacje. Topografia jest symbolem oddalenia i braku porozumienia, to emocjonalna pustynia, więzienie, miejsce rywalizacji lub demonstracji władzy rodzicielskiej.

Podczas gdy tata mył ręce, a potem rozbijał się po kuchni, szukając obiadu, ona wciąż tkwiła pod wieszakiem, uderzając czubkiem kapcia w kubełek na parsole. Nie może pozwolić, by ją tak rozstawiano po kątach. Musi się wreszcie zawnioskować i pokazać, że nie jest już dzieckiem, że trzeba z nią rozmawiać jak z dorosłym, przykładając należną wagę do jej słów. Zebrała się w sobie i wkroczyła do kuchni (Osińska 2016: 136).

Inteligentką, wielodzietną rodzinę z *Jeżycjady* zastąpiła w *Fanfiku* rodzina pozbawiona matki i żony, osoby stanowiącej w rodzinie Borejków centrum rodzinnego życia. Jej członkowie nie radzą sobie ze swymi rolami, osiągają konsensus dopiero po wielu epizodach niezrozumienia i wzajemnego ranienia się. Nie potrafią znaleźć właściwych słów do tego, co czują, inaczej niż Borejkowie, którzy na każdą życiową sytuację mają starożytnie sentencje.

Różnią ich też lektury. Starożytna klasyka czytana przez jeżycką rodzinę nie znajduje uznania w rodzinie Graczyków. Marcin i Idalia czytają co najwyżej branżowe pisma lub gazety, Tosia nie lubi książek, woli komiksy o superbohaterach (*The Avengers*) i musicale, szczególnie *Nędzników* i *Wicked*. Jest natomiast czytelniczką i autorką fanfików, Internet jest miejscem, gdzie często zagląda i poszukuje rozwiązania swoich problemów. Świat znajomych Tosi do momentu poznania Leona to czytelnicy jej fikcyjnych opowieści zamieszczanych w fandomach. Borejkowie korzystają co prawda z dobrodziejstw nowych technologii, ale jest to margines ich wolnego czasu, bowiem chętniej niż eksplorowaniu Sieci oddają się rozmowom i lekturze tradycyjnych woluminów.

Mimo różnic *Fanfiki* bliżej do *Jeżycjady* niż do powieści z narodzonego po 1989 nurtu powieści o dojrzewaniu strauatyzowanych nastolatków w rodzinach dotkniętych kryzysem. Ostentacyjnie podkreślane różnice między Borejkami a Graczykami mogą skłaniać do wniosku, że powieść Osińskiej jest swoistym retellingiem, powieścią o poznańskiej rodzinie na nowo napisaną. Do tego zabiegu odnosi się też tytuł powieści, *Fanfik*, słowo pochodzi bowiem od nazwy *fan fiction*, czyli fikcyjnej opowieści stworzonej przez wielbiciela lub krytyka pierwowzoru. Książka Osińskiej nawiązuje do sentymentalnego modelu znanego z powieści Lucy M. Montgomery i Małgorzaty Musierowicz, autorka podejmuje dialog ze schematami fabularnymi, wnosi nową jakość do

kreacji bohaterki i świata, który je otacza. Są jednak rozwiązania, które akceptuje, jak szczęśliwe zakończenie i przywrócenie zakłóconego ładu oraz postać bohaterki, której przemiana nawiązuje do przebudzenia Śpiącej Królowej, motywu topicznego dla literatury inicjacyjnej dla dziewcząt.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA PODMIOTU

Osińska, N. 2016. *Fanfik*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

WYBRANE TOMY JEŻYCJADY

Musierowicz, M. 1981. *Kwiat kalafiora*. Łódź: Akapit.

Musierowicz, M. 2005. *Żaba*. Łódź: Akapit.

Musierowicz, M. 2014. *Wnuczka do orzechów*. Łódź: Akapit.

OPRACOWANIA

Białek, J. Z. 1987. *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1918–1939*. Warszawa: WSiP, 130–137.

Biedrzycki, K. 1999. *Małgorzata Musierowicz i Borejkwie*. Kraków: Universitas.

Brzuchowska, Z. 1998. Współczesna powieść dla dziewcząt, czyli baśniowe dziedzictwo. – Ludorowski, L. (red.). *W kręgu arcydzieł literatury młodzieżowej. Interpretacja – przekłady – adaptacje*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 317–329.

Wójcik-Dudek, M. 2008. *Czytająca dziewczyna. O przemianach we współczesnej powieści dla dziewcząt*. – Heska-Kwaśniewicz, K. (red.). *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 158–179.

Frycie, S. 2002. *Małgorzata Musierowicz*. Warszawa: WSP TWT.

Kruszewska-Kudelska, A. 1972. *Polskie powieści dla dziewcząt po roku 1945*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum.

Leszczyński, G. 2003a. „Małe kobietki” XX wieku. Katastrofa dziewczęcości. – G. Leszczyński. *Literatura i książka dziecięca. Słowo – Obiegi – Konteksty*. Warszawa: CEBID, 145–158.

Leszczyński, G. 2003b. *Powieść dla młodzieży u schyłku tysiąclecia. Kompleks mentora*. – G. Leszczyński. *Literatura i książka dziecięca. Słowo – Obiegi – Konteksty*. Warszawa: CEBID, 117–130.

Skotnicka, G. 2003. *Powieść dla dziewcząt*. – Tylicka B. (red.), Leszczyński G. (red.). *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 310–315.